

46. Сборник постановлений Пленума Верховного Суда СССР. 1924–1973 гг. – М.: Изд-во Известия, 1974.

47. Кузнецова Н.Ф. О путях сужения сферы уголовной ответственности / Н. Ф. Кузнецова // Сов. гос. и право. – 1964. – № 7.

Кириць Б. А. Штраф як вид покарання по Уголовному кодексу України 1960 г.

Исследуются содержание, установление и исчисление размеров, основания, условия, пределы и практика применения наказания в виде штрафа по Уголовному кодексу Украины 1960 г. с момента введения его в действие и до утраты им силы. Анализируются и высказанные в то время по поводу указанных вопросов научные взгляды.

Ключевые слова: Уголовный кодекс Украины 1960 г., наказания, основные и дополнительные виды наказаний, штраф, применение (назначение) наказания.

Kyrus' V. O. Fine as a Type of Punishment under the Criminal Code of Ukraine of 1960

The article studies the content, setting and calculating the size, grounds, conditions, limits and practice of applying the punishment in the form of fine under the Criminal Code of Ukraine of 1960 since launching it to its expiration. The signification of the contemporary scientific views are expressed and analyzed.

Key words: Criminal Code of Ukraine of 1960, punishment, basic and additional types of penalties, fine, punishment application.

(Продовження у наступному випуску)

Стаття надійшла 19 червня 2013 р.

УДК 343.985

В. В. Кікінчук

**СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ
З ВИКОРИСТАННЯМ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ
В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ**

Розкрито зміст поняття «спосіб вчинення злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в агропромисловому комплексі». Виділено найбільш розповсюджені способи вчинення злочинів у вказаній сфері людської діяльності.

Ключові слова: спосіб вчинення злочинів, бюджетні кошти, агропромисловий комплекс.

Постановка проблеми. Злочини, пов'язані з використанням бюджетних коштів в агропромисловому комплексі (далі – АПК) характеризуються значною суспільною небезпекою, оскільки вони посягають на сталий розвиток агропродовольчого ринку. З кримінально-правової точки зору вони характеризуються специфічним об'єктом злочинного посягання, а саме: суспільними відносинами, що виникають в двох сферах: 1) використання бюджетних коштів; 2) функціонування агропромислового комплексу.

Даного виду злочини являють собою сукупність взаємопов'язаних кримінальних правопорушень, що характеризуються комплексним характером та які вчиняються службовими або матеріально-відповідальними особами з використанням легальних форм господарської діяльності в сфері АПК у зв'язку із розпорядженням бюджетними коштами. Юридична кваліфікація зазначених діянь здійснюється за різними статтями Кримінального кодексу України, зокрема, ст.ст. 190, 191, 222, 358, 364, 365, 366 та 367.

Одним із завдань криміналістики є методика розслідування, частиною якої є криміналістична характеристика. Найбільш суттєвим елементом останньої виступають типові відомості про способи злочинної діяльності. Наведене вказує на необхідність виокремити найтипівіші способи вчинення злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в АПК, що значною мірою полегшить розроблення дієвих практичних рекомендацій.

Стан дослідження. Слід зазначити, що в працях А. Ф. Волобуєва, В. І. Василичука, Р. Л. Степанюка, С. С. Чернявського та інших учених предметом уваги були способи вчинення злочинів у бюджетній сфері [1–4]. Але, незважаючи на низку сформульованих науковцями принципово важливих положень, залишається ряд невіршених питань щодо конкретних прийомів і операцій, спрямованих на підготовку, безпосереднє вчинення та приховування злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в АПК. Вказані обставини й обумовлюють **актуальність** та **мету** цієї статті.

Виклад основних положень. Вважаємо за доцільне розпочати висвітлення окресленої теми з розгляду способу вчинення злочину в криміналістичному аспекті. В криміналістиці спосіб вчинення злочинів розглядається як обов'язковий, центральний елемент криміналістичної характеристики [5, с. 194]. Даного роду дослідженням присвячено багато наукових праць відомих спеціалістів у галузі криміналістики, зокрема Р. С. Белкіна, Ю. В. Гавриліна, В. Ф. Єрмоловича Г. Г. Зуйкова,

В. Я. Колдіна, О. Н. Колесниченка, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітька, Н. Г. Шурухнова та інших.

В. Я. Колдін слушно зауважив, що через спосіб вчинення злочину відбувається відображення протиправного діяння в зовнішньому середовищі, що свідчить про складність цього явища об'єктивної дійсності, яке створює систему взаємопов'язаних структурних елементів, що становлять ядро криміналістичних моделей злочинів, основу методики розслідування окремих видів злочинів [6, с. 154].

В даному контексті слід погодитися з думкою М. В. Даньшина, який зазначив, що в криміналістиці, спосіб вчинення злочину та інформація про нього є основою для об'єднання окремих видів злочинів, виявлення взаємозв'язку між структурними елементами характеристики; розробки особливостей тактики проведення слідчих дій; прогнозування механізму вчинення конкретного виду злочинів; розмежування схожих складів злочину [7, с. 84].

Р. С. Белкін запропонував під способом вчинення злочину розуміти систему умисних дій з підготовки, вчинення та приховання злочину, охоплені єдиним злочинним задумом, детерміновані психофізичними якостями особи злочинця (його співучасників) і вибіркоким використанням ним (ними) відповідних умов, місця, часу, а також урахуванням можливих дій (бездіяльності) з боку потерпілого та інших осіб [8, с. 359].

Справедливою є позиція С. М. Зав'ялова, на думку якого спосіб вчинення злочину охоплює систему взаємопов'язаних дій суб'єкта (або утримання від них), що вчиняються з певною послідовністю, із застосуванням різних знарядь і засобів та спрямовані на досягнення мети злочину. Для криміналістичної характеристики способу вчинення злочину важливі насамперед ті його сторони, що відбиваються назовні, а тому мають досить високий ступінь інформативності. Вчений вважає, що спосіб вчинення злочину – це спосіб дій з готування, вчинення та приховання слідів злочину, що характеризує криміналістично значимі дані про виконавця і застосовані ним засоби та можливості їх застосування у розкритті та розслідуванні злочинів [10, с. 44–45]. Він вказує на розуміння способу вчинення злочину в його широкому значенні, що часто використовується вченими-криміналістами. На нашу думку, наведене визначення поняття «спосіб вчинення злочину» є вдалим, оскільки воно повністю охоплює всі стадії злочинної діяльності й дає можливість вдало вирішити криміналістичне завдання з розробки засобів та прийомів виявлення, збирання, дослідження і використання доказів щодо виконавця та обраного ним способу вчинення злочину.

Якщо говорити про способи вчинення злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в АПК, слід звернути увагу на їх класифікацію, запропоновану вченими-кримінологами, а саме: а) способи вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним отриманням бюджетних коштів; б) способи вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним витрачанням бюджетних коштів; в) способи вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним відшкодуванням бюджетних коштів [9, с. 55–76]. Для вирішення криміналістичних завдань даного роду цей поділ має надто загальний характер, а відтак ускладнює можливість деталізувати окремі способи вчинення злочинів, що може призвести до плутанини в ході зіставлення зі слідчими ситуаціями, з метою отримання дієвих практичних рекомендацій з розслідування вказаних кримінальних правопорушень.

Вивчення матеріалів кримінального провадження дозволяє виділити найбільш розповсюджені способи вчинення злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в АПК, що виглядають наступним чином:

Спосіб 1. *Подання до Українського державного фонду підтримки фермерських господарств і його регіональних відділень фіктивних документів про виконаний комплекс робіт з розробки технічної документації із складання державних актів на право приватної власності на земельну ділянку (у випадках розробки проектів відведення земельних ділянок для ведення фермерського господарства) з метою отримання дотації.*

Сутність способу полягає в тому, що службові особи сільськогосподарських підприємств, знаючи, що за рахунок коштів Українського державного фонду підтримки сільських (фермерських) господарств здійснюється компенсування робіт з вироблення технічної документації із складання державних актів на право приватної власності на земельні ділянки, укладають відповідні договори з територіальними підрозділами ДП «Державний земельний кадастр» на виконання проектних робіт, підробляють акти приймання-передачі та інші документи, завищуючи таким чином обсяги виконаних робіт. Далі підроблені документи подають до відповідного фонду, внаслідок чого отримують на власні рахунки дотації у вигляді фінансової допомоги на безповоротній основі для погашення витрат від господарської діяльності. Таким чином, зловмисники вирішують власні господарські потреби за рахунок бюджетних коштів, а у деяких випадках – привласнюють їх.

Спосіб 2. *Подання до Головних управлінь (управлінь) агропромислового розвитку міських державних адміністрацій фіктивних доку-*

ментів, що містять завідомо неправдиві дані про відсутність у селянського (фермерського) господарства заборгованості по обов'язковим платежам до Пенсійного Фонду України, а також із виплати заробітної плати працівникам даного господарства, з метою отримання субсидії з державного бюджету.

Вчинення злочинів у наведений спосіб полягає в тому, що керуючі сільськогосподарських підприємств, будучи наділеними адміністративно-господарськими й організаційно-розпорядчими функціями, знаючи встановлений законодавством порядок фінансування і кредитування господарської діяльності, підробляють довідки про заборгованість по обов'язковим платежам в Пенсійний Фонд України та по виплаті заробітної плати працівникам ФГ, вказуючи при цьому неправдиві дані про відсутність таких заборгованостей. Далі зазначені та інші підроблені документи подають до Головних управлінь (управлінь) агропромислового розвитку обласних (районних) державних адміністрацій, і в результаті проведених конкурсів, отримують субсидії у вигляді відшкодування частини витрат, пов'язаних із сплатою відсотків за користування даними фермерськими господарствами кредитами банків. Відтак, правопорушники здійснюють свої управлінські та господарські операції за рахунок коштів з Державного бюджету України.

Спосіб 3. *Подання до Українського державного фонду підтримки фермерських господарств і його регіональних відділень фіктивних документів, що містять завідомо неправдиву інформацію про те, що господарство є фермерським господарством з відокремленою фермерською садибою, з метою отримання дотацій.*

Вказаний спосіб зосереджується у наступних прийомах та операціях зловмисників: службові особи сільгосппідприємств, знаючи, що фермерським господарствам з відокремленими фермерськими садибами за рахунок коштів Українського державного фонду підтримки селянських (фермерських) господарств здійснюється відшкодування частини витрат, пов'язаних зі сплатою відсотків за користування кредитами банків, надають працівникам міських державних адміністрацій завідомо неправдиву інформацію про те, що їхні сільськогосподарські підприємства є з відокремленими фермерськими садибами, на підставі якої отримують відповідні фіктивні довідки. Після цього, фіктивні документи подають до відповідного фонду, внаслідок чого на банківські рахунки господарств безпідставно перераховуються бюджетні кошти, як відшкодування відсотків за укладені раніше кредитні договори з банками.

Спосіб 4. Розтрата, привласнення або заволодіння державним майном, що придбане за бюджетні кошти, шляхом зловживання службовим становищем суб'єктом господарської діяльності, якому це майно передане у відання Державною спеціалізованою бюджетною установою – Аграрним фондом України.

Зміст способу зводиться до наступного:

Варіант 1. Керуючі суб'єктів господарювання, які наділені організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими функціями, достовірно знаючи про те, що зернові культури, які відповідно до раніше укладеного договору зберігаються в складських приміщеннях ТОВ належать державі, уповноваженою установою якої є Аграрний фонд України, всупереч умовам договору зберігання розтрачують, привласнюють або заволодівають зазначеним державним майном, яке в ході проведення державної закупівлі придбане за рахунок бюджетних коштів, шляхом зловживання службовим становищем, що можуть проявлятися в незаконних вказівках підлеглим підприємства, неправомірних діях з відчуження зернових культур, їх самовільному вивезенні тощо. Таким чином, правопорушники збагачуються за рахунок бюджетних коштів.

Варіант 2. Службові особи Державної спеціалізованої бюджетної установи – Аграрного фонду України, знаючи про порядок проведення закупівлі сільськогосподарської продукції і продовольства для державних потреб, створюють фіктивний суб'єкт господарювання, що згідно статуту займається господарською діяльністю у вигляді сівби, вирощування та заготівлі зернових культур, хоча насправді даного роду операції не здійснює. Далі між Аграрним фондом України та фіктивним ТОВ укладають договір купівлі-продажу великої кількості пшениці для забезпечення державних потреб у вигляді формування обсягів державного резерву. Після цього, останні укладають договір зберігання вищевказаного державного майна придбаного за бюджетні кошти, відповідно до якого воно передається у відання вказаного товариства та зберігається в складських приміщеннях, хоча насправді такі відсутні. Таким чином, зловмисники привласнюють бюджетні кошти, задовольняючи особисті потреби.

Спосіб 5. Недбале ставлення службовою особою державної установи (закладу, організації) сфери управління органу державної виконавчої влади – Міністерства аграрної політики та продовольства України до виконання своїх службових обов'язків, що завдало шкоди державним інтересам у вигляді ненадходження коштів до Державного бюджету України.

Сутність способу полягає в тому, що службові особи державних установ (закладів, організацій) сфери управління органу державної виконавчої влади – Міністерства аграрної політики та продовольства України, порушуючи нормативно-правові акти, що регламентують порядок діяльності підприємств в агросфері та всупереч виконання своїх функціональних обов'язків, безкоштовно надають суб'єктам господарської діяльності різного роду платні послуги. При цьому рахунки на оплату не пред'являють, в журналі реєстрації замовлень на платні послуги не реєструють, дебіторську заборгованість з бухгалтерського обліку не відображають, внаслідок чого останні завдають шкоду державним інтересам у вигляді ненадходження коштів до Державного бюджету України.

Спосіб 6. *Подання до Головних управлінь (управлінь) агропромислового розвитку міських державних адміністрацій фіктивних документів, що містять завідомо неправдиву інформацію про фактично виконані роботи та понесені витрати по закладенню і догляду за молодими багаторічними насадженнями, з метою отримання бюджетних асигнувань.*

Скоєння злочинів у вказаний спосіб полягає в наступному: керівники селянських (фермерських) господарств, знаючи, що за рахунок Державного бюджету України і місцевих бюджетів, у тому числі через Український державний фонд підтримки фермерських господарств, надається допомога на закладення багаторічних насаджень, підробляють інформацію про фактично виконані роботи та понесені витрати по закладенню і догляду за молодими багаторічними насадженнями та інші документи, завищуючи при цьому обсяг понесених витрат. Далі фіктивні документи подають до Головних управлінь (управлінь) агропромислового розвитку міських державних адміністрацій й на підставі лімітних довідок про бюджетні асигнування та кредитування на банківські рахунки сільгоспідприємств перераховуються бюджетні кошти.

Спосіб 7. *Використання службовою особою суб'єкта господарської діяльності бюджетних коштів, що виділені на виконання певної державної програми, всупереч їх цільовому призначенню.*

Зміст наведеного способу зводиться до того, що службові особи дослідних господарств, які є виконавцями державних цільових програм (наприклад, загальнодержавної програми селекції у тваринництві), знаючи про порядок реалізації державної політики, спрямованої на

створення, збереження, відтворення та раціональне використання племінних ресурсів, у порушення Порядку використання коштів Державного бюджету України на виконання державної програми селекції у тваринництві та кошторису витрат Програми розвитку тваринництва і кормовиробництва ДГ, виділені бюджетні кошти використовують усупереч їх цільовому призначенню, а саме: для сплати податкових платежів та на виробничі й господарські потреби підприємств. Таким чином, злочинці вирішують власні господарські потреби за рахунок бюджетних коштів.

***Спосіб 8.** Подання до Українського державного фонду підтримки фермерських господарств і його регіональних відділень фіктивних документів, що містять завідомо неправдиві дані про балансову вартість придбаної першої сільськогосподарської техніки з метою отримання фінансової підтримки.*

Зазначений спосіб представляє собою наступний алгоритм дій правопорушників: керівники сільгоспідприємств, які наділені організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими функціями, знаючи, що за рахунок коштів Українського державного фонду підтримки селянських (фермерських) господарств здійснюється часткова компенсація витрат на придбання одного трактора, комбайна або вантажного автомобіля, укладають з суб'єктами господарської діяльності договори купівлі-продажу сільськогосподарської техніки, що реєструють у встановленому законом порядку та ставлять на баланс СФГ. Далі вони підробляють видаткові накладні на придбання сільгосптехніки, акти приймання-передачі та інші документи, завищуючи таким чином вартість трактора, комбайна або вантажного автомобіля. Після цього, підроблені документи подають до відповідного фонду, внаслідок чого за рахунок бюджетних коштів незаконно отримують фінансову допомогу на безповоротній основі для погашення витрат від господарської діяльності.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок про те, що спосіб вчинення злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в АПК, є сукупністю умисних актів поведінки (дії чи бездіяльності) службової або матеріально-відповідальної особи в сфері АПК, що спрямовані на заволодіння бюджетними коштами. Диференціація наведених вище способів дає можливість не тільки виділити типові прийоми та операції, що застосовуються правопорушниками, а й сформулювати основу подальшого дослідження криміналістичної характеристики злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних ко-

штів в АПК, як системи взаємопов'язаних елементів. Остання, своєю чергою, є інформаційною основою комплексної методики розслідування даного роду кримінальних правопорушень.

---

1. Волобуєв А.Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва / А. Ф. Волобуєв – Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. – 524 с.

2. Фіктивне підприємництво, шляхи боротьби з ним: навч. посібник / [Л. М. Дудник, В. І. Василичук, Ю. В. Опалінський, Д. Г. Мулявка]. – Ірпінь: НА ДПС України, 2005. – 192 с.

3. Степанюк Р. Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України: монографія / Р. Л. Степанюк; за заг. ред. д-ра юрид. наук проф. А. Ф. Волобуєва. – Х.: Вид-во ХНУВС, 2012. – 436 с.

4. Чернявський С. С. Методика розслідування злочинів у сфері банківського кредитування: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / Чернявський Сергій Сергійович. – К., 2001. – 309 с.

5. Криміналістика. Криміналістическая тактика и методика расследования преступлений: учебник / под ред. проф. В. Ю. Шепитька. – Харьков: изд-во «Одиссей», 2001. – 528 с.

6. Колдин В. Я. Актуальные вопросы теории и методологии криминалистики / В. Я. Колдин // Методологические и теоретические проблемы юридической науки. – М., 1986. – С. 154–161.

7. Даньшин М. В. Класифікація способів приховування злочинів у криміналістиці: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / М. В. Даньшин. – Х., 2000. – 210 с.

8. Белкин Р. С. Курс криминалистики: в 3 т. / Р. С. Белкин. – М.: Юристъ, 1997. – Т. 3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации, 1997. – 478 с.

9. Запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів: наук.-практ. посібник / [В. В. Кулаков, В. В. Лень, С. С. Мірошніченко та ін.]. – Запоріжжя: Дніпровський металург, 2011. – 289 с.

10. Зав'ялов С. М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю та перспективи: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / С. М. Зав'ялов. – К., 2005. – 232 с.

Кикинчук В. В. Способи совершения преступлений, связанных с использованием бюджетных средств в агропромышленном комплексе

Раскрыто содержание понятия «способ совершения преступлений, связанных с использованием бюджетных средств в агропромышленном комплексе». Выделены наиболее распространенные способы совершения преступлений в указанной сфере человеческой деятельности.

Ключевые слова: *способ совершения преступлений, бюджетные средства, агропромышленный комплекс.*

Kikinchuk V. V. Ways of committing crimes related to the usage of budget funds in the agroindustrial sector

The content of the concept «ways of committing crimes related to the usage of budget funds in the agroindustrial sector» is disclosed. The most common ways of crime commitment in this sphere of human activity are highlighted.

Key words: *ways of committing crimes, budget funds, agroindustrial complex.*

Стаття надійшла 08 травня 2013 р.

УДК 343.84 : 343.81

В. Я. Конопельський

**ПРО ЕФЕКТИВНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРИНЦИПУ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ
ТА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ
У ВИПРАВНИХ КОЛОНІЯХ УКРАЇНИ**

Здійснено аналіз змісту такого принципу кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань, як диференціація та індивідуалізація покарань, а також визначена його соціально-правова природа, роль і місце в механізмі виконання кримінальних покарань в Україні.

Ключові слова: *диференціація; індивідуалізація; виконання покарання; позбавлення волі; установа виконання покарань; засуджений; персонал Державної кримінально-виконавчої служби України.*

Постановка проблеми. Одним із принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань, що визначені в ст. 5 Кримінально-виконавчого кодексу (далі – КВК) України, є принцип диференціації та індивідуалізації виконання покарань [1]. У загальному зміст зазначеного принципу полягає в тому, що засуджені, зокрема до позбавлення волі, розподіляються на більш-менш однорідні групи з метою застосування до них вимог режиму і засобів впливу, а також для запобігання негативної дії з боку осіб, які вчинили рецидив злочинів, та засуджених за тяжкі (особливо тяжкі) злочини, на інші категорії засуджених [2, с. 21]. Проте, як свідчить практика, через неналежне дотримання цього принципу щорічно у виправних колоніях України мають місце нові злочинні прояви з боку засуджених до позбавлення волі та інші негативні явища (випадки злісної непокори адміністрації цих установ; вживання спиртних напоїв та наркотичних речовин; поширення злочинної субкультури та ін.) [3, с. 6–10].